

dituela pentsa daiteke. Zeren, *Xirrixta* finkatzen baldin bada, ekoizpen zabalago baten abiapuntua izanen dela kontuan hartu behar baita. Hain zuzen, beste adin batzuei zuzenduak diren aldizkariak obratu beharko dira (2/4 urte, 7/10 urte, etab.). Bestalde, jakin behar da beste herri batzuek oraidanik hurbiletik segitzen dutela egitasmo honen aurrerapena. Bretoinek, adibidez, datorren urtearen hastapenean, *Xirrixta*-ren itzulpen bat egingen dute eta «0» zenbaki bat kaleratzeko erabakia hartua dute. Honek esan nahi du hizkuntza minorizatuen arteko elkar argitaratze-prozesu baten hasieran gaudela jadanik.

Xirrixta muga guztien gainetik, herri hizkuntzen hedatzaile eta, aldi berean, lokarri izanen ote da?

JOSU LANDA

BALDIN LIZENTZIARIK BANU ARTEAZ JARDUTEKO

Barkamen eske hastea ez da lege onekoa, baina gaurkoan arteaz aritzeko asmoa dut, eta barkatuko didazue. Hogeita hamar urtetik gora izatearen krisia behar bezala ez gainditzeak sortzen omen dizkit halakoak, hots, inor gutxiren interesekoa den zerbaitez jardutea. Amak berriro esango dit ea zertan nabilen inork ulertzen ez dituen argitzalak harrotzen, eta oraingoan, ohi baino ganorazkoagoa izango du letania.

Debeku baita arteaz ulertzea. Arte-kontuetan jendeak zer pentsatzen duen ez du zipitzik balio, gero eta gutxiago baina. Masa-kontsumoaren baitan dauden beste kultur jardunbideak (antzerkiak, literaturak, zinemak...) publikoaren iriztean jasotzen dute nolabait aitzin edo gibelerako keinua. Arteak ez. Halako erakusketa bisitatzen duten hiru mila ikusleen gustuak ez du sutarako ere balio. Artistaren arrakasta erabakiko duena kritikoen esana izango da, oso neurri txikian, eta egindako salmentaren kopurua, erabakiorrenik. Kolekziogileek eta galeristek jotzen dute artearen tronpeta gaur egun, ia modu esklusiboan. Salerosketaren filosofia menperatu ditu sortzaile plas-

tikoak, *shopping*ak jaso du agintea. Nahi duena margotu edo zizelka dezake artistak, baina norakoa ahanzi gabe: kolekziogile pribatuen edo multinazionalen eskuetara irits daitekeen zerbait egitea, eta horretara saiatzeta. Ereduzko azkenburua argia da: Christie's-eko enkanteetan sei zeroko zifrak lortzen dituzten artistak. Eta zuzena da xede hori, baina hobe argi izatea kritiko edo galerista ez garen beste guztion iritziak hutsaren hurren direna.

Bien bitartean, bere burua aditutzat ez daukan jendea hala-beharrezko konformismoan etsituta dago. Gustatzen ez zaionean ere esateko beldurrak dago. Zerbaitengatik izango da famatua eskultore hau, batek. Minimalista omen da, bestea. Horrexegatik da alferrekoa artelanez idaztea, alferrekoa eta poxi bat beldurgarria. Beharbada, artearen ingurukoez mintzatzea izan daiteke zuhur antzekoena. Neuk ere lau oinean egingo dut, beraz, hemendik aurrerako ibilbidea, beldurra legezkoa delako. Sasi batzuen azpitik eta hodei bakan batzuen gainetik. Den arinena, baina esaneko hitzetan.

DIRU BELTZA ETA ZERGAK

Inbertsio segurua da artea, diotenez. Egile batzuen bai, gehitu liteke. Galeristen galbahea gainditu edo ospearen geriza jaso dutenen artelanak erosgai preziatutzat har daitezke. Aberats asperrezinei zergak arintzeko eta diru beltza zuritzeko balio die. Eta erakunde publiko edo finantzariak ere jabetu dira inbertitzeko bide leun horretaz.

Egoera guretzat aski berri horren adibidea guttiz publikoa izan dugu, Nestor Bastenetzarena. Eskultoreak zor metatua zeukan Gipuzkoako Haziendarekin, eta «Euskal Kosmogonia» sailaren bozetoen bitartez kitatu du zorra. Kexu gutxi sor ditzake tratuak, inbidiak sortuta ez badira. Negozioa goitik behe-rakoa izan da bi aldeentzat. Aldundiak prezioz behera bereganatu du patrimonioa, eta artistak 6,2 milioiko zergak 'ordaindu gabe' utzi ditu. Instituzioei interes berritua antzematen zaie artearekiko, interes oso interesatua ordea. Beste artista gehienek, aldiz, debalde dute antzeko trataera erreibindikatzea,

aurrena Basterretxearen *cachet*-a eta sona aurkeztu behar lukete eta. Inbertsio batzuk besteak baino seguruagoak baitira.

Instituzioen interes interesatu horren atal gehiago badira, ondoren aurtengo pasadizuz hornituko ditugunak. Besteak beste, kaleko eskulturena.

KALEKO ESKULTURAK

Kalearteko espazioak eskulturaz betetzeak formula ona izan behar du. Arrakasta izugarria lortu du urte gutxitan. Orduan parkeetan egindako esperimientuek izurritearen arriskua ekarri dute orain. Portuak, autobideak, geltokiak... jokaera zabal-tzen ari da, eta ez dirudi krisi ekonomikoak ere geldiaraztea lortuko duenik. Eta formula ona izan behar du, bai erosten duen instituzio edo enpre s a rentzat, bai artistarentzat. Gainera, eutsi egiten zaio artistek gero eta artelan erraldoiagoak egiteko erakusten duten ariera berriari.

Bide hori gaitzestea astakeria da, baina badu haragoko alderdi bat, artearen funtzio sozialetik aski urrun geratzen dena, hirigintzako hondamendiak estaltzeko erabiltzen direla sarritxo. Jakina, hori ez da Gasteizen kasua, esate baterako, kaleko eskultura gehien dituen hiria izatearekin batera hirigintza zainduena berak baitauka. Agustin Ibarrolak bi eskultura jarri ditu aurten Gasteizko kaleetan, hain zuzen, baina urte berean Donostiako Intxaurrondon hirugarren bat zutitu du, eta sesiorik izan da zenbait auzorekin. Instituzioek gure artistak modu horretan herritaratu nahi izateak paradoxa mingarri hori ekarri digu, izan dugun artistarik populistena eta populua bera elkarren aurkari. Intxaurrondoko anabasa urbanistikoa Ibarrolaren lana ezartzea zikinkeria bat makilatu nahi izatea besterik ez da; ez du zerikusirik arteak aporta dezakeen bizi-kalitatearekin. Eta noski, Ibarrolak ez dauka Donostiako zinegotzien zikinkerien kulparik, baina amuari lotu zaio. Artea ez da berez errugabea eta artistak batzuetan inuzente hutsak izan daitezke.

MUSEOKO MAMUA

Tradizio handikoa da museoek gertakari paranormaletarako duten egokiera. Horma zaharreko museo ugarietan izan dira mamuen agertzeak, askoz gehiagotan antzeman dira itzal susmagarriak, eta behialako psikofonia bat bederen ia guztietan entzun ahal izan da. Guggenheim museoa, modernoa eta inauguraziorako bost urte falta izanda ere, marka guztiak hausteko bidean dago, eta arteaz kanpoko auziak alde batera utzita ari naiz noski (museoa egiteko behar den dirua nondik nora lortzen ari diren oso bestelako arazoa baita). Ez da oso normala, adibidez, baita Txillida ere horrelako proiektu ofizial baten kontra egotea. Normalaz gaindikoa dugu ere, orainik orain, New York-eko ugazabekin sinatutako hitzarmena publikoa ez izatea. Negoziatu bitartean ezezik, sinatu ondoren ere sekretua da. Maketa bat eta orotasun batzuk besterik ez dira ezagutzen. Gainerakoa isilpean gordetzen ari dira, eta nahita. Erabilitako aitzakiek nekez balio dezakete; proiektua legebiltzar batek onetsi duelako erabaki demokratikoa izan dela pentsatzea, aberrazio demokratikoa besterik ez da.

Baina honetan ere, *business* eta *merchandising*-en esparruan mugitzen gara. Ulertzekoa da proiektuaren politikari eragileek kultur jendeari muzin egitea. Prospektikako operazioa da Guggenheim. AHV itxita eta Athletic aspaldian UEFARA joan gabe, museo bat izan daiteke XXI. mendean Bilboren ospea munduan barreiatuko duena. Begien bistakoa da artezaleek gozatu ahal izango dutela museo berrian, baina horien iritziak ez du batere pisurik eduki erabakia hartzeko tenorean, ezta erai-kina edukinez betetzekoan edukiko ere. Ikus ezazue gaia gobernuko politikarien modura, eta konturatuko zarete zenbat eztabaida hutsal izan ditugun azken hilabeteotan. Honetan ere, iritzia emateak pausua dena baino luzeago bihurtu nahi izatea bide da.

FUNDAZIOEN GURPILEAN

Patriarka-kontuetan lehengoaren antzera gabiltza. Duela urtebete arte Atauna begira egon ginen bezala, orain Altzu-

zara begira bizi gara. Non dagoen ere ikasi dugu, Eguesen aldamenean eta Iruñeatik gertu. Heriotz-bezperako begirada horrekin, egunkari batean Jorge Oteizaren azken argazkia ikusi dugu, bere hilobia izango denaren aldamenean. Gurutzea ere jarria dauka, egurrezkoa, xumea, «Jorge Oteiza Embil» hobiburuaz. Oinordekorik gabeko heredentziak beti dira korapilotsuak, eta Nafarroan 'erbesteratutako' oriotarrarena hala-koxea da, erabakitzen gaitza. Artista asko eta askok ikaragarrri zor diote, baina haren irudiko primu direnik ezin esan, berek sortutako arteaz bizi nahi badute behinik behin. Erabakia du Oteizak senipartea norentzat izanen den: Nafarroako Gobernuarentzat. Fundazioa ere izango da Altzuzan, eta horrekin inolako bakerik lortu du gerrilari bizarzuriak.

Txillidak ere nahi du bere Fundazioa, baina ez dauka erraza lortzea. Hain zuzen ere, honek baditu oinordekoak (artistak ez badira ere) eta ez du heredentzia musutruk oparitzeko asmorik. Aditua du Christie's-eko enkanteetan lor daitekeen zero kopuruaren usaina. Oteizaren salaketaz plagiatzaile izateaz epaitu duten urte berean, donostiarrak ospearean gailurra erdie-tsi du Euskal Herrian, Bilbo eta Donostiako erakusketez. Artistari buruz dabilen kontzeptu modernoaren arabera, ez luke zertan kexu egiterik. Ez du arazorik populuarekin, museoe-kin ere ez, are gutxiago zerga-kontuekin. Baina bere Fundazioa lotu gabe hilko ote den beldur da.

Hirugarren adinean ditugu bi euskal artista unibertsalok. Bat Fundazioarekin jada, eta bestea Fundaziorik gabe oraindik, baina biak bakardadean. Bakardade desberdinak, bata bilatua, bestea topatua. Biak filosofiazaleak ustez, Malevic *ver-sus* Heidegger. Erraldoiak, handiegiak nolnahi ere, hau beza-lako herri txiki batean kabitzeko.

IÑAKI MURUA